

OBSAH

Úvod ... 9

I. První a druhá společnost ... 15

Revoluce roku 1848 a její důsledky (15) Hierarchizace rakouské šlechty (16) Aristokracie a první společnost (16) Druhá společnost a její členění (17) Nobilita (18) Manželství (19) Mesalliance a jejich důsledky (20) Vzestup druhé společnosti (23) Kdo patří k dvorské společnosti? (24) Nejvyšší dvorské úřady (25) Nejvyšší hofmistr (25) Nejvyšší dvorský maršálek (26) Nejvyšší komoří (27) Nejvyšší štolba (27) Panovníkova vojenská kancelář (27) Panovníkova kabinetní kancelář (28) Tajní radové (28) Komoří (30) Pážata (31) Stolníci (31) Palácové dámy (31) Dvorský hodnostní řád (32)

II. Vznik jednotné rakouské šlechty ... 38

Odlišný politický i hospodářský vývoj jednotlivých provincií Rakouského císařství a jeho důsledky (38) Dědičné rakouské země a bývalá říšská šlechta (39) Listiny nahrazují středověké pasování (39) Výsadní nárok říšského panovníka na udílení šlechtických titulů (39) Propůjčování práva nobilitace (39) Říšští vikáři (39) Palatinové (40) Velký a malý palatinát (41) Omezování palatinských práv (42) Palatinát Vídeňské univerzity (42) Říšská knížata získávají právo nobilitace (43) Zvláštní postavení rakouských zemí (43) Kde žádat o nobilitaci? (44) Tituly „říšské“ a „dědičných zemí“ (44) Zánik Svaté říše římské a jeho důsledky (44) Mediatizované rody a otázka jejich výsad – Mediatizované knížecí rody (45) Mediatizované hraběcí rody (46) Zákaz užívání říšských titulů v Rakousku (47) Komplikace se „starým šlechtickým stavem“ (47) Terziánské rozdělení nižší šlechty (47) České země (48) Uzavírání panského stavu (48) Uzavírání rytířského stavu (48) Problémy s erbovníky (48) Panošství (49) Nekompatibilita česko-moravské šlechtické hierarchie (49) Hrabata (49) Knížata (49) Spor Rožmberků a knížat z Plavna (50) Udílení knížecích titulů v předbělohorské době (50) Ferdinand II. prosazuje své výsadní právo stavovského povyšování (50) Pobělohorská éra a nárůst nobilitací (51) Prosazení nové titulatury při zachování panského a rytířského stavu (51) Rozdělení panského stavu (51) Chaos v hierarchii nižší šlechty (52) Reskript z roku 1629 mění strukturu rytířského stavu (53) Patent z roku 1631 (54) Definitivní rozdělení nižší šlechty (54) Palatinové (54) Nobilitační privilegium Svatováclavského semináře (55) Omezování palatinských práv (56) Otázka přijímání říšských titulů českými poddanými (56) Uhry a Chorvatsko (56) Vysoký počet šlechticů jako důsledek válek s Turky (57) Šlechtické výsady: Princip avicity a Svaté koruny (57) Zákonný článek z roku 1608 a rozdělení šlechty (57) Magnáti a nižší šlechta (57) Bene possessionati (58) Drobná šlechta (58) Kurialisté (58) Armalisté (58) Taxální šlechta (58) Uherské specifikum – neexistence erbovních měšťanů (59) Osobní šlechtictví (59) Predialisté (59) „Místní šlechta“ (59) Možnosti zisku titulu (60) Prověřování šlechtictví (60) Šlechtické tituly v Uhrách (61) Neexistence rytířského titulu (61) Halič (61) Formální jednota polské šlechty (61) Rozdílné sociální postavení polských šlechticů (61) Zisk šlechtictví před rozdělením Polska (62) Adopce a královské povýšení (62) Šlechta omezuje panovníkovo právo nobilitace (63) Skarbellat (63) Tajné nobilitace (63) Záborové mocnosti provádějí legitimaci šlechty (63) Haličské zemské zřízení rozděluje šlechtu na panský a rytířský stav (63) Možnost zisku vyššího titulu (64) Rytířský stav (64) Potvrzování titulů (64) Reorganizace haličských stavů (65) Bukovina (65) Odlišná struktura bukovinských elit (65) Bojaři první a druhé třídy (66) Masilové (66) Ruptašové (66) Josef II. rozděluje bukovinskou šlechtu na pány a rytíře (66) Nezáměr bukovinské elity o stavovská povýšení (67) Tyrolsko (67) Šlechta Tridentského a Brixenského biskupství (67) Tyrolská zemská

šlechta (68) Konfirmace titulů (68) Salcbursko (69) Nobilitační práva salcburských arcibiskupů (69) Konfirmace titulů (69) Lombardsko-Benátsko (69) Italská specifika a problém románské šlechtické hierarchie (70) Napoleonská šlechta (70) Potvrzování titulů a vznik Heraldických komisí (71) Problémy milánské šlechty (72) Koho lze skutečně počítat mezi šlechtice? (72) Šlechta ve Valtellině (73) Potíže v Benátsku (73) Benátští patriciové a problém rovnorodých sňatků (74) Otázka přiznávání vyšších titulů (75) Komplikace s benátskými hrabaty (76) Šlechta z Terra Ferma a její konfirmace (76) Jónské ostrovy (78) Předpis z roku 1834 (78) Přímoří (79) Rozdílný původ zdejší šlechty (79) Dalmácie (79) Pět skupin dalmatské šlechty (79) Šlechta korporací (80) Dubrovnický patriciát (80)

III. Udílení šlechtických titulů ... 95

Předlitavská a zalitavská šlechtická titulatura (95) Šlechtické tituly v podunajské monarchii (96) Knížata (96) Hrabata (97) Udílení hraběcího titulu nové šlechtě (98) Hraběcí nobilitace za Karla I. (101) Svobodní pánové (105) Nižší šlechta (107) Zisk šlechtictví (108) Prostřednictvím úřadu (96) Narození (109) Morganatické sňatky v habsburském rodě (109) Adopce a přenesení titulu (110) Podmínky adopce (110) Přenesení titulu (110) Adoptovaní mají nárok na titul svého fyzického otce (111) Spojení jmen a erbů (112) Legitimace (112) Legitimatio per matrimonium subsequens a legitimatio per rescriptum principis (113) Problémy aristokratických bastardů (113) Šlechtici z Hortenau, nemanželští potomci Habsburků (114) Změny za první světové války (114) Sňatek (115) Žena získává stav svého muže (115) Karel I. přiznává snoubenkám a dětem padlých vojáků nárok na jejich jméno (115) Renobilitace (115) Zahraniční šlechta (116) Rozdíly mezi „domácí“ a „zahraniční“ šlechtou (116) Konfirmace zahraničního šlechtictví (116) Uznávání šlechtických titulů udělených občanům říše jinými suverény (118) Vydržení (119) Systematizované šlechtictví (119) Vojenské šlechtictví (119) Nařízení Marie Terezie z roku 1757 umožňuje důstojníkům žádat o šlechtictví (120) Revize tereziánského nařízení (120) Uherská opozice a udílení výlučně uherských titulů zalitavským důstojníkům (121) Administrativní proces (122) Řádové šlechtictví (123) Hodnostní pořadí řádů monarchie (123) Řád Františka Josefa (124) Alžbětín řád (125) Řád Marie Terezie (125) Řád svatého Štěpána (127) Leopoldův řád (129) Řád Železné koruny (130) Systematizované šlechtictví spojené s „privilegovanými řády“ (133) Nutnost požádat o titul způsobuje některým vyznamenaným problémy (133) Šestnáctileté váhání F. L. Riegera (134) Udělení titulu potomkům vyznamenaného (135) Specifika řádu Marie Terezie (135) Počty udělených záslužných řádů (137) Nárůst udílení řádů vyvolává rozpaky (138) Snaha o zrušení nobilitačních paragrafů (141) Reforma z roku 1884 ruší možnost nobilitace u většiny řádů (143) Nejvyšší rozhodnutí (143) Nobilitace osobním listem a nejvyšším rozhodnutím (143) Výsadní právo rakouských panovníků na nobilitace není narušeno ani prosazením ústavnosti (143) Problematické tituly z roku 1918 (143) Nobilitace žen (145) Důvody nobilitací (145) Případ Rudolfa prince Thurn-Taxisse (146) Pravidlo shody mezi uděleným stupněm šlechtictví a postavením příjemce (148) Korupce v nejvyšších kruzích (149) Zásluhy nahrazují finanční dary (149) Vzestup rodu Nádherných (150)

IV. Kancelářská praxe ... 187

Podmínkou udělení šlechtictví se stává zaplacení tax (187) Vysoké poplatky důvodem rezignace na udělení vyššího stavu (188) Taxovní zákon z roku 1840 (188) Poplatky spojené s udělením titulu (188) Systematizované šlechtictví otvírá stavidla bezplatným nobilitacím (188) Příjmení nebo predikát? (189) Pravidla udílení predikátů (189) Uherská specifika (192) Výnos z roku 1916 mění předpisy (192) Heraldické předpisy Rakouského císařství (193) Panovník zakazuje udílení nešlechtických erbů (193) Výjimečný případ Arthura Kruppa (193) Šlechtický odbor usiluje o znovuzavedení nešlechtických znaků (193) „Válečné erby“ Siegmunda Hofmokla (194) Er-

bovní malíři v Předlitavsku (194) Erbovní cenzoři (195) Rozlišování erbů panského a rytířského stavu (197) Přílby a koruny (197) C. k. ministr vnitra schvaluje hesla a štítonoše (198) Znak nové šlechty (198) Udílení zemských symbolů podléhá schválení císaře (200) Erbovní návrhy odrazem myšlení novošlechticů (201) Otázka poplatků za zhotovení nobilitačních listin (204) Corbona (205) Podoba nobilitačních diplomů (205) Úředníci odmítají odpouštět taxy za diplom (206) Platí nobilitace bez listiny? (207) Případ Theresie Schießlové (207) Precedentní causa hraběte Michałowa-Michałowského (208) Šlechtici bez diplomu a bez erbu (210) Neznámý rytíř Wacław Wladiwoj Tomek (210) Specifické postavení rytířů řádu Marie Terezie (212)

V. Šlechtická privilegia v nové době ... 227

Výsady šlechty po roce 1848 (227) Zrušení poddanství (228) Léna (228) Rolnická a „klasická“ léna (228) Alodizace lén (229) Dědičné úřady (229) Církevní patronát (230) Školský patronát (231) Výsady rodové šlechty (231) Ústavy šlechticů (232) Počátky ústavů šlechticů (232) Interní a externí ústavy (232) Ústav Paní Marie Školské v Brně (233) Ústav U svatých andělů na Novém Městě pražském (233) C. k. tereziánský ústav šlechticů na pražském Hradě (234) Ústav šlechticů v Innsbrucku (234) Savojský ústav šlechticů (235) Ústav šlechticů ve Štýrském Hradci (235) Wolkensteinský ústav šlechticů v Innsbrucku (235) Formy protektorátů (235) Ústav šlechticů v Hallu (236) Ústav šlechticů v Gorici (236) Ústav šlechticů v Lublani (237) Ústav šlechticů v Klagenfurtu (237) Druhý ústav šlechticů v Gorici (237) Ústav šlechticů císaře Leopolda v Praze (237) Ústav šlechticů arcivévodkyně Stefanie ve Vídni a v Praze (237) Soukromé instituce (237) Zisk nadačního místa (238) Život v ústavech šlechticů (238) Nadace (238) České království, korunní země s nejvyšším počtem nadací (239) Vznik a vývoj nadace hraběte Straky (239) Nadace pro výchovu dívek (241) Habsburské rodinné řády (241) Řád Zlatého rouna (241) Řád Hvězdového kříže (244) Členství v panské sněmovně (245) Dědičné členství výsadou rodové aristokracie (245) Důvody udílení dědičného členství (246) Mesaliance a možnost ztráty dědičného místa (246) Doživotní členové (247) Postavení panské sněmovny v rakouském politickém systému (247) Fideikomisy (248) Původ fideikomisů (248) Růst počtu svěření fideikomisy způsobuje problémy (249) Panovník se snaží o regulaci fideikomisů (250) Peněžní fideikomisy (250) Osvícenské reformy (250) Říšský zákon z roku 1868 o svěření fideikomisy umožňuje vznik nešlechtických fideikomisů (251) Pravidla vzniku svěření fideikomisy (252) Možnosti zadlužení fideikomisu (253) Otázka nástupnictví (254) Je možné zrušit svěření fideikomisy? (254) Fideikomisy v Předlitavsku (255) Rytířské řády (256) Maltézští rytíři a aktivity barona Mundyho (256) Reforma řádu Německých rytířů (257) Vznik institutu Mariánů (258) Donáti Maltézského řádu (259) Povýšení českého velkopřevora do knížecího stavu (260)

VI. Židovská šlechta ... 270

Problémy s vymezením pojmu (270) Semigotha (270) Nobilitování židovští konvertité (270) Nejasný původ komořího Filipa Langa (271) Byl Jakub Bassevi šlechticem? (272) Samuel Oppenheimer (273) Židé v osvícenské monarchii (275) Tabákové konzorcium (276) Hönigové (276) Israel Hönig šlechtic z Hönigsbergu, první nobilitovaný židovské víry (277) Primátor českého židovstva Joachim šlechtic Popper (279) Vzestup židovských bankéřů (281) Klan rodu Arnsteinů (281) Vzestup a pád domu Eskelesů (282) Rothschildové (284) Židé v Rakouském císařství (288) Vzestup židovské inteligence (289) Židovská emancipace (289) Krach na vídeňské burze, přistěhovalectví a nárůst protižidovských nálad (290) Politický antisemitismus (291) Početní růst židovské nobility (294) Židé největší skupinou mezi nobilitovanými podnikateli (295) Konverze (297) Změna jména pokusem o začlenění do majoritní společnosti (298) Sňatky židů s křesťany přispívají k asimilaci (300) Židé proti konverzím (300) Gutmannové (302) Sociální vzestup židovských elit (303) Židovští důstojníci (304) Slatin paša (308)

VII. Renabilitace a renobilitační procesy ... 320

Počátky sporu (320) Šlechta a Mejtský (321) Elegantní podvodník Jan Vašák (322) Skandál na šlechtickém odboru (323) Renobilitační procesy pražské (325) Pád rodu Kapounů ze Svojko-
va (325) Záhadný původ Václava barona Kapouna (328) Bílá hora a mýtus národní šlechty (334)
Podvodné praktiky genealogických agentů (335) Christian Bruckner, doyen mezi falzifikátory
(335) Falešný rytíř Alois Müller z Mildenbergu (336) Falzifikátor a c. k. notář JUDr. Růžek z Rov-
ného (338) Podivný případ Adolfa Řídkého (340) JUDr. Čeněk Pinsker, muž v pozadí (341) Otáz-
ka šlechtictví Krušinů ze Švamberka (342) Rakouské právo vylučuje zisk titulu na základě vydrže-
ní (344) Vylepšení původu pokusem o sociální vzestup (344) Khořové ze Sterneggu (345) Případ
rodiny Sacher-Masochů (345) Společenské důsledky rušení titulů (346) Šlechticem napodruhé
aneb jak se opět dostat mezi nobilitu (346) Balthazar (347) Böhm (348) Frey (349) Hoschek (350)
Hubka (352) Mettal (353) Schlechta z Hrochowa (354) Stohwasser (355) Tobisch (356)

VIII. Neoprávněné používání, zánik a rušení šlechtických titulů ... 367

Zrušení šlechtických privilegií nesnižuje prestiž šlechtictví (367) Neoprávněné užívání
šlechtických titulů (367) Pokuty a tresty (367) Přísné kontroly ministerstva vnitra (368) Nejas-
nosti v titulatuře vedou k neoprávněnému užívání vyššího stavu (368) Neoprávněné překládání
zahraničních titulů (368) Heraldické otázky (369) Rezignace na šlechtictví (369) Zánik šlech-
tictví (369) Soudní odnětí šlechtického titulu (369) Rozdílné zákony v Předlitavsku a Zalitavsku
vedou k nejasnostem (369) Výkon trestu znemožňuje nobilitaci (370) Šlechtičtí trestanci (370)
Případ Georga Schönerera (371) Zajímavý osud Fennerů z Fennebergu (375)

Závěr ... 379

Teorie rovnosti a otázka rušení šlechtických titulů (379) Rozpad Rakousko-Uherska přiná-
ší změnu poměrů (379) Československo účtuje se šlechtou (380) Váhání Německého Rakouska
(381) Anšlus neznamenaá změnu zákona (382) Důsledky zákona o zrušení šlechtictví (383)

Prameny a literatura ... 385

Prameny (385) Tisk (399) Literatura (399)

Zusammenfassung ... 420

Přílohy

Rejstřík